

Ομάδα Μελέτης και Σκέψης: Μεταβίβαση-Αντιμεταβίβαση

Sandor Ferenczi (1932). *«Σύγχυση γλωσσών ανάμεσα στους ενήλικες και το παιδί. Η γλώσσα της τρυφερότητας και του πάθους»*

Ελεύθερη Απόδοση - Προσθήκες: Αναστασία Γαλακτίδου

Επόπτης: κ. Σάββας Μπακιρτζόγλου

Εισαγωγή

Η κλινική εργασία του Ferenczi με σοβαρά τραυματισμένους ασθενείς και η ένταση των μεταβιβαστικών και αντιμεταβιβαστικών φαινομένων, θα τον οδηγήσουν στην αποκήρυξη της Φροϋδικής τεχνικής και εν μέρει θεωρίας. Εστιάζει την σκέψη του στους εξωτερικούς παράγοντες και συγκεκριμένα στην **τραυματογόνο επίδραση του περιβάλλοντος** εμμένοντας ουσιαστικά στην αρχική φροϋδική άποψη για την ύπαρξη πραγματικών τραυματικών γεγονότων. Ο Freud ενώ αρχικά είχε συνδέσει την αιτιολογία των νευρώσεων με ένα πραγματικό γεγονός σεξουαλικής φύσης που συμβαίνει στην παιδική ηλικία του υποκειμένου (θεωρία της αποπλάνησης), αργότερα θα εγκαταλείψει αυτή τη θέση προκειμένου να αναδείξει την σημασία της φαντασιωτικής ζωής και την υπεροχή της ψυχικής έναντι της εξωτερικής πραγματικότητας.

Αντιθέτως, ο Ferenczi μέσα από την κλινική του εργασία ανακάλυψε και **υποστήριξε ότι υπάρχει πάντοτε πραγματικό ψυχικό τραύμα, το οποίο δημιουργείται από μια πρόωμη και αναγκαστική διέγερση είτε σεξουαλικού τύπου (σαγήνης ή αποπλάνησης), είτε σωματικής βίας ή στέρησης αγάπης από τα πρωταρχικά αντικείμενα.**

Οι θεωρητικές του προτάσεις αποτυπώθηκαν στο κείμενο με τίτλο *«Σύγχυση γλωσσών ανάμεσα στους ενήλικες και το παιδί. Η γλώσσα της τρυφερότητας και του πάθους»*, το οποίο παρουσιάστηκε στην έναρξη του Δωδέκατου Παγκόσμιου Ψυχαναλυτικού Συνεδρίου (12 Σεπτεμβρίου του 1932), στο Βισμπάντεν της Γερμανίας, όπου εισέπραξε την δυσαρέσκεια των

παρευρισκομένων, καθώς θεώρησαν το περιεχόμενο του ως αποτέλεσμα παράνοιας. Είναι αξιοσημείωτο ότι το κείμενο αρχικά είχε λάβει τον τίτλο **“Τα πάθη των μεγάλων και η επίδρασή τους στην εξέλιξη του χαρακτήρα και της σεξουαλικότητας στο παιδί”**. Φαίνεται ότι ο Ferenczi μέσα από τη μελέτη και την ανάδειξη των ψυχολογικών συνεπειών της κακοποίησης παιδιών, επιδίωξε να αποδείξει τη **συσχέτιση στη συμπεριφορά και τη συμπτωματολογία μεταξύ αυτών και των ασθενών του και κατ’ επέκταση την ύπαρξη πραγματικού τραύματος των τελευταίων**.

Ταυτόχρονα, η διαπίστωση πραγματικού τραυματισμού ενισχύθηκε και από τις πολυάριθμες ομολογίες πραγματικών γεγονότων κακοποίησης από ασθενείς του, που υπήρξαν οι ίδιοι μάρτυρες ή θύτες, σε μια κοινωνία βαθιά συντηρητική που έκλεινε τα μάτια στην ύπαρξη τέτοιων καταστάσεων (η πλειονότητα των περιπτώσεων αφορούσε κακοποίηση κλεισμένων των θυρών, εντός των ίδιων των οικογενειών).

«Η αντίρρηση ότι πρόκειται για σεξουαλικές φαντασιώσεις του ίδιου του παιδιού, δηλαδή για υστερικά ψεύδη, χάνει διαρκώς τη δύναμή της λόγω του σημαντικού αριθμού ασθενών σε ανάλυση, που ομολογούν οι ίδιοι βιαιοπραγίες σε παιδιά» (σελ. 175).

Αρχική αφορμή για την έναρξη της ερευνητικής του εργασίας φαίνεται ότι αποτέλεσαν οι ολοένα αυξανόμενες και επαναλαμβανόμενες υστερικές κρίσεις (αυπνίες, νυχτερινό άγχος, οδυνηροί εφιάλτες) των ασθενών του, καθιστώντας τον ανήμπορο να τους ανακουφίσει. Παρ’ όλες τις ευσυνείδητες προσπάθειές του για εις βάθος ανάλυση, η συνεδρία βίωνόταν διαρκώς **ως μια νέα επανάληψη του τραύματος**. Στη βάση του προβληματισμού του Ferenczi βρισκόταν το ερώτημα του **τι ήταν αυτό που ευνοούσε την εγκαθίδρυση της τραυματικής συνθήκης, η οποία οδηγούσε σε νέα απώλεια της ψυχικής τους ισορροπίας και όχι στην αναβίωση της (μέσω επανάληψης), που θα επέφερε νέες εγγραφές**. Τελικά η αγάπη του για την κλινική εργασία και η επιθυμία να βοηθήσει και να θεραπεύσει τους ασθενείς του, τον οδήγησαν σε εντυπωσιακές παρατηρήσεις.

Η Σύγχυση των Γλωσσών στα Μεταβιβαστικά Φαινόμενα

Εστίασε συνεπώς το ενδιαφέρον του στα μεταβιβαστικά φαινόμενα και το πρώτο στοιχείο που παρατήρησε ήταν μια **κατάσταση ακραίας υποταγής** των ασθενών του. Ακόμη και όσοι εξ’ αυτών τολμούσαν να εκφράσουν θυμό, κατηγορώντας τον ως **“αναίσθητο, ψυχρό, άκαρδο και βάνανσο”**,

υιοθετούσαν, όπως οι περισσότεροι, μια **πειθήνια στάση και ανεπιφύλακτη αποδοχή κάθε ερμηνείας**, ακόμη και αν υπήρχαν λάθη ή ανακρίβειες σε αυτές.

Αυτή η κατάσταση ακραίας υποταγής, έλλειψης διαμαρτυρίας ή αντίδρασης και εν τέλει μη διαφοροποίησης των ασθενών προς τον αναλυτή, παρ' όλη την ενθάρρυνση τους να εκφράζονται ανεπιφύλακτα, μαρτυρούσε την ανάπτυξη **εξιδανίκευσης, θαυμασμού ή ερωτικής μεταβίβασης (μεταβίβαση αγάπης όπως σημειώνει ο ίδιος)**. Η ερωτική μεταβίβαση παρ' ότι φαινομενικά στηρίζει τη θεραπευτική συμμαχία, καθώς ενισχύει την αβίαστη αποδοχή από τον ασθενή των αναλυτικών επεξηγήσεων του αναλυτή, εμποδίζει την αναστοχαστική και συμβολοποιητική διαδικασία. Ο Freud σημειώνει¹ ότι η ερωτική μεταβίβαση συχνά επισυμβαίνει ακριβώς σε μια χρονική στιγμή όπου ο αναλυτής επιχειρεί να κάνει τον ασθενή να παραδεχτεί ή να θυμηθεί ένα εξαιρετικά οδυνηρό και καταχωνιασμένο (βαθιά απωθημένο) κομμάτι της ατομικής του ιστορίας. Συνεπώς στην πραγματικότητα πρόκειται για αντίσταση με στόχο να παρεκκλίνει όλο το ενδιαφέρον από την αναλυτική δουλειά και να θέσει τον αναλυτή σε μια αδιέξοδη κατάσταση, όπως αυτή που ένωθε ο Ferenczi.

«Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα παρηγορούσα τον εαυτό μου για αυτή την δυσκολία, σκεπτόμενος, ως συνήθως, ότι ο ασθενής είχε πολύ έντονες αντιστάσεις ή ό τι υπέφερε από μια απόθεση που δε μπορούσε να συνειδητοποιήσει {.....}

***Χωρίς όμως να έχει γίνει καμία ουσιαστική τροποποίηση, έπειτα από αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, όφειλα ακόμη μια φορά να κάνω την αυτοκριτική μου».** (Σελ 168).*

Όπως φαίνεται ωστόσο, **η ερμηνεία της αντίστασης δεν του επαρκούσε** για να εξηγήσει το αδιέξοδο που βίωνε στις συνεδρίες με τους ασθενείς του. Για αυτό και στην πορεία σταμάτησε να το ερμηνεύει σαν αντίσταση του αναλυόμενου, αλλά σαν ασυνείδητη επίκληση προς τον αναλυτή να αφουγκραστεί και να εντοπίσει πίσω από αυτήν, τα πραγματικά τους συναισθήματα και το καλά κρυμμένο ψυχικό τους υλικό. Στην μεταβίβαση αγάπης και τον θαυμασμό των ασθενών του άρχισε να αντιλαμβάνεται κρυμμένη αρνητική μεταβίβαση και κριτικές μίσους μέσα στους συνειρμούς τους. Συνιστούσε στους αναλυτές να επαγρυπνούν στους συνειρμούς και στα μεταβιβαστικά-αντιμεταβιβαστικά φαινόμενα πολύ περισσότερο από το να ερμηνεύουν την αντίσταση, επιδιώκοντας την άρση της απόθεσης, καθώς κάτι τέτοιο θα είχε αρνητικές συνέπειες.

---

1 Στο Μπακιρτζόγλου, Σ. (2003-Σήμερα). Σπουδή-Ελεύθερη απόδοση επί του φροϋδικού κειμένου: «Παρατηρήσεις επί της ερωτικής μεταβίβασης». Freud S. (1912). «*Observations on transference love*». S. E. Vol. 12, p.p. 157-172. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα»- Ψυχαναλυτική Πράξη, Αθήνα.

«Εάν αυτή τη στιγμή της αναλυτικής συνθήκης, ωθούσαμε περισσότερο τον άρρωστο στην αναπαραγωγή του τραύματος, η κατάσταση θα γινόταν πράγματι ανυπόφορη. Δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι δεν θα μπορούσε να φέρει ούτε καλύτερο, ούτε διαφορετικό αποτέλεσμα από το ίδιο το αρχικό τραύμα». (Σελ. 173)

Εμβαθύνοντας περαιτέρω την έρευνά του, επί της πειθήνιας στάσης των ασθενών του, ανακάλυψε παράλληλα και ένα είδος **αυτόματης και ολοκληρωτικής ταύτισης μαζί του**, ως μια ασυνείδητη ψυχική κίνηση που δεν αφορούσε στη σταδιακή και επιλεκτική δευτερογενή ταυτισιακή λειτουργία. Ο Ferenczi στο κείμενο του, αναφέρεται σε αυτό το είδος ταύτισης, ως **“αγχώδης ταύτιση”** και **“ενδοβολής του επιτιθέμενου”**, που προκύπτουν όταν η ασθενώς αναπτυγμένη προσωπικότητα ενός ατόμου, βάλλεται και απειλείται από την επιθετικότητα ενός άλλου ατόμου και αντιδρά στην απότομη δυσαρέσκεια που της προκαλείται. Επομένως, καθώς αισθάνεται σωματικά και ηθικά ανυπεράσπιστο, υποκύπτει αυτόματα στη θέληση του επιτιθέμενου, ξεχνώντας εντελώς τον εαυτό του, ταυτιζόμενο πλήρως μαζί του. Η λειτουργία αυτή θυμίζει και παραπέμπει στον αμυντικό μηχανισμό που περιγράφηκε αργότερα και από την A. Freud (1936)² **“Ταύτιση με τον επιτιθέμενο”**, όπου το υποκειμένο ταυτίζεται με εκείνον τον οποίο φοβάται και παίρνει χαρακτηριστικά του διεκδικώντας την ισοδυναμία του. Το παιδί για παράδειγμα γίνεται ισότιμο, ακριβώς σαν τον επιτιθέμενο γονιό. Η A. Freud περιγράφει αυτόν το μηχανισμό ως άμυνα του υποκειμένου σε κινδύνους σωματικής επίθεσης ή ακραία αυστηρής κριτικής από πρόσωπα εξουσίας. Απέναντι σε αυτούς τους κινδύνους η συμπεριφορά του υποκειμένου είναι το αποτέλεσμα μιας αντιστροφής ρόλων: αυτός που δέχεται την επίθεση, επιτίθεται. Πρόκειται για αντιφοβική κίνηση. Ωστόσο μέσα από το κείμενο του Ferenczi φαίνεται επιπλέον ότι η αντίδραση αυτή του οργανισμού αποτελεί μια ομοιοστατική αντίδραση, ώστε να επαναφέρει την ψυχική του ισορροπία σε κατάσταση προτραυματική, πριν την επιτιθέμενη πράξη. Ενδοβάλλοντας τον επιτιθέμενο, ενδοβάλλει μαζί την επιθετικότητα και την ενοχή του σαν να είναι δικά του συναισθήματα, σαν **η πηγή προέλευσής τους να είναι ο ίδιος του ο ψυχισμός και όχι ο άλλος**. **Με αυτό τον τρόπο, ο επιτιθέμενος παύει να αποτελεί ένα εξωτερικό κακό αντικείμενο και οι εξωτερικές συνθήκες παύουν να φαίνονται απειλητικές**. Συνεπώς, αυτό το είδος ταύτισης επιτρέπει στο παιδί να κρατήσει μια αρκετά καλή εικόνα του γονιού που το **κακομεταχειρίζεται**.

---

2 Στο Μπακιρτζόγλου, Σ. (2003-Σήμερα). Ταυτίσεις. Η διαδικασία Ομοιώσεως. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα»- Ψυχαναλυτική Πράξη, Αθήνα.

*«Ο επιτιθέμενος εξαφανίζεται ως εξωτερική πραγματικότητα και γίνεται ενδοψυχική.
Η επιθετική πράξη παύει να υπάρχει ως εξωτερική και αποκρυσταλλωμένη πραγματικότητα
και το παιδί καταφέρνει να διατηρήσει την προηγούμενη κατάσταση τρυφερότητας» (σελ.177)*

Το αποτέλεσμα όμως είναι δυσμενές. Το μέχρι τότε αθώο και τρυφερό παιχνίδι του παιδιού θεωρείται πλέον για το ίδιο ως πράξη που αξίζει τιμωρίας και η πράξη τιμωρίας εσωτερικεύεται πλέον ως πράξη και εκδήλωση αγάπης από ένα καλό εξωτερικό αντικείμενο που φροντίζει και νοιάζεται. **Το παιδί εν τέλει συγγείι τη γλώσσα τρυφερότητας με τη γλώσσα τιμωρίας, την αγάπη με την ενοχή και τη διαστροφή. Δημιουργείται «σύγχυση γλωσσών» από την απάντηση του ενήλικα στη γλώσσα τρυφερότητας του παιδιού, με μια γλώσσα πάθους (σεξουαλική κακοποίηση) ή με μια γλώσσα βίας (σωματική και συναισθηματική κακοποίηση).**

Για αυτό ενδεχομένως να αντιτέθηκε τόσο ισχυρά στην ενδογενή προέλευση του τραύματος του Freud, καθώς με τον τρόπο αυτό θεωρούσε ότι ενίσχυε ακόμη περισσότερο τον τραυματισμό τους.

“Το να μην εμβαθύνεις αρκετά στις εξωγενείς επιδράσεις, εμπεριέχει τον κίνδυνο να καταφύγεις σε βιαστικές εξηγήσεις, επικαλούμενος την προδιάθεση και την ιδιοσυγκρασία” (σελ.167).

Όσο μεγαλύτερη η σύγχυση του παιδιού, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ανάγκη για ομοιόσταση (επιστροφή σε μια προ-τραυματική κατάσταση μέσω ενδοβολής και ταύτισης) και τόσο εντονότερη η σχάση, και η παλινδρόμηση.

*«Δεν υπάρχει πλήγμα ή τρόμος χωρίς προαναγγελία σχάσης της προσωπικότητας.
Η προσωπικότητα παλινδρομεί προς μια πρότραυματική κατάσταση ευδαιμονίας
και αναζητά τρόπο να καταστήσει το τραύμα μη γενόμενο» (σελ. 181)*

Τέτοιου είδους αμυντικοί μηχανισμοί μπορεί να προμηνύουν τη διασχιστική διαταραχή προσωπικότητας, την οποία ο Ferenczi όριζε ως **“ατομοποίηση”**, προκειμένου να περιγράψει τα πολλαπλά αποσχισμένα-κατακερματισμένα τμήματα των ασθενών του.

Οι παραπάνω μηχανισμοί σύμφωνα με τον Ferenczi αποτελούν επιπροσθέτως ένδειξη καθήλωσης σε ένα επίπεδο όπου ακόμη δεν είναι δυνατές οι αλλοπλαστικές κινήσεις και εφόσον ο οργανισμός

βιώσει μια έντονη δυσαρέσκεια (κακοποίηση ή απειλή) να αντιδράσει με τρόπο αυτοπλαστικό σαν από μιμητισμό. Έτσι καταλήγει σε μια δομή προσωπικότητας που απαρτίζεται μόνο από το Αυτό και το Υπερεγώ, **αδυνατώντας να αντιδρά γενικότερα στη δυσαρέσκεια (όπως και στη δυσαρέσκεια έναντι του αναλυτή)**. Ενδεχομένως ο Ferenczi να αναφέρεται στην αδυναμία να φιλτραρισθεί από το Εγώ η δυσαρέσκεια ώστε να γίνει διαχειρίσιμη – πρόκειται για την αποτυχία αλεξιδιεγερτικής λειτουργίας.

Διαμέσου του αλεξιερθετιστικού συστήματος οργανώνονται οι άμυνες (δομείται το Εγώ), και λειτουργεί ως ενδιάμεσος και προστατευτικός πόλος του ψυχισμού. Μια ελλειμματική αλεξιερθετιστική λειτουργία οδηγεί σε ασθενές αμυντικό σύστημα³. Έτσι η προσωπικότητα των τραυματισμένων ατόμων με ανεπαρκές αλεξιερθετιστικό σύστημα, παραμένει πολύ αδύναμη στο πέρασμα του χρόνου έναντι των έξωθεν διεγέρσεων, υποκύπτοντας αδιαμαρτύρητα ή μαζοχιστικά στις καταστάσεις. Για αυτό και τα άτομα αυτά δεν έχουν τις αντιδράσεις που θα περίμενε κανείς, όπως για παράδειγμα να αντισταθούν, να αμυνθούν, να αρνηθούν, να εγκαταλείψουν, ή να εκφράσουν απέχθεια και μίσος.

Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις του Ferenczi (η πειθήνια στάση, ερωτική μεταβίβαση=αρνητική μεταβίβαση, αγχώδης ταύτιση και ενδοβολή επιτιθέμενου, αδύναμο Εγώ και αδύναμο αλεξιερθετιστικό σύστημα), του έδωσαν τις απαντήσεις που τόσο αδημονούσε. Το γιατί οι ασθενείς του δεν αντιδρούσαν στις ερμηνευτικές του παρεμβάσεις, στις υποθέσεις και θεωρητικές κατασκευές του, όσο λανθασμένες ή ανακριβείς και αν ήταν.

«Έμαθα γιατί ήμασταν ανίκανοι να παρέμβουμε δραστικά στις υστερικές κρίσεις και τι μας επέτρεψε τελικά να το πετύχουμε» (σελ. 173)

Κατανόησε συνεπώς ότι αντιδρούσαν στη συνεδρία και απέναντι στον θεραπευτή, κατά τον ίδιο τρόπο που είχαν αντιδράσει στο τραύμα και στη σχέση τους με τον επιτιθέμενο. Δηλαδή όπως δεν αντιδρούσαν στο εκεί και τότε της αδικίας που υπέστησαν, κατά τον ίδιο τρόπο δεν αντιδρούν στο εδώ και τώρα μέσα στη συνεδρία.

«Μόνο τώρα καταλαβαίνω γιατί οι ασθενείς μου αρνούνται τόσο επίμονα να με ακολουθήσουν, όταν τους συνιστώ να αντιδράσουν -όπως θα περίμενα- με δυσαρέσκεια, μίσος, ή άμυνα στην αδικία που υπέστησαν» (σελ. 178).

3 Μπακιρτζόγλου, Σ. (2003-Σήμερα). Η επιστροφή του χαμένου τραύματος: η μεταψυχολογία της επανάληψης του τραυματικού. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα»- Ψυχαναλυτική Πράξη, Αθήνα.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τον Ferenczi το παιδί που έχει υποστεί κακοποίηση παρουσιάζει αυτό που ο ίδιος ορίζει ως «**τραυματική πρόοδο**» ή «**πρόωρη ωριμότητα**». Μέσω της αγχώδους ταύτισης και της ενδοβολής του επιτιθέμενου αποκτά και τις ενήλικες λειτουργίες και ικανότητες, όπως ικανότητα για γάμο, πατρότητα, μητρότητα, καθώς το πλήγμα ωριμάζει βίαια το συναισθηματικό και νοητικό του κόσμο. Στο κείμενο παρουσιάζει το όνειρο του «**σοφού βρέφους**», για να δείξει την ψευδοωρίμανση των ασθενών, την οποία οι αναλυτές θα πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν, **ώστε να μην παραπλανούνται από το βαθμό λειτουργικότητας τους.** Συγκεκριμένα το όνειρο δείχνει ένα νεογέννητο στην κούνια του αρχίζει να διδάσκει τη σοφία σε όλη του την οικογένεια. Το παιδί όμως μετατρέπεται σε “ψυχίατρο” προκειμένου να προστατευτεί από το ανεξέλεγκτο και να εκλογικεύσει το παράλογο και όχι επειδή εσωτερικά έχει ωριμάσει. Παραπέμπει ενδεχομένως και σε αυτό που ο Winnicott (1963) αποκάλεσε “**ψευδή εαυτό**”, δηλαδή την αδυναμία του εαυτού να συντονιστεί με τις διαδικασίες ωρίμανσης λόγω της περιβαλλοντικής (κυρίως μητρικής) αποτυχίας. Προκύπτει ένας εαυτός που υποτάσσεται στις αποτυχίες και τις ανάγκες του αντικειμένου, (π.χ. το παιδί που αναλαμβάνει το ρόλο του γονέα, του φροντιστή, του βοηθού-νοσοκόμου), και κατ’ επέκταση αργότερα στη ζωή του στις προσδοκίες του εκάστοτε άλλου όπως π.χ. του ψυχαναλυτή.

«Μια ακραία απόγνωση και κυρίως το άγχος θανάτου φαίνεται να έχουν τη δύναμη να αφυπνίζουν και να δραστηριοποιούν ξαφνικά λανθάνουσες διαθέσεις, ακόμη μη επενδυμένες, που περίμεναν την ωρίμανσή τους εν πλήρη ηρεμία.» (σελ. 181)

Έτσι, παρόλο που τα παιδιά φαντασιωτικά απολαμβάνουν την ιδέα να γίνουν ο/η σύζυγος του αντίθετου φύλου, στην πραγματικότητα δεν θα μπορούσαν να στερηθούν την τρυφερότητα, κυρίως τη μητρική. Για αυτό και όταν αναλαμβάνουν ρόλους που δεν τους αναλογούν μέσα στην οικογένεια, το κάνουν για να εξομαλύνουν κάθε είδος οικογενειακών συγκρούσεων και να ξαναβρούν τη χαμένη γαλήνη και γονεϊκή τρυφερότητα. Ο Ferenczi με αυτή την παρατήρηση, εισάγει τρόπον τινά κάτι επιπλέον, πέραν του συμβολικού ευνουχισμού, του υπερεγώ και της πατρικής λειτουργίας. **Εισάγει την αναγκαιότητα της γονεϊκής τρυφερότητας που διασαλεύει εξίσου τη φαντασιακή σχέση του παιδιού με τους γονείς του και επιβάλλει την απαγόρευση της αιμομιξίας.**

Βασιζόμενος ίσως σε αυτό το μήκος σκέψης, παρότρυνε την επιστημονική κοινότητα να αναθεωρήσει εν μέρει τη σεξουαλική και γενετήσια θεωρία του Φρουντ. Επικαλούταν ότι οι παιδικές διαστροφές, δεν θα έπρεπε να θεωρούνται εκ φύσεως παιδικές, αλλά εισάγεται σε αυτές η

διαστροφή μέσα από την “**τρομοκρατία της οδύνης**”. Ένας οδυνηρός εξωγενής παράγοντας δηλαδή, εισάγει στην παιχνιδιάρικη διάθεση τρυφερότητας του παιδιού, το στοιχείο της οδύνης και συνεπώς τη διαστροφή και τον σαδομαζοχισμό. Για αυτό και σύμφωνα με τον ίδιο, στη γενετήσια θεωρία θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη η διαφορά ανάμεσα στη φάση τρυφερότητας που αφορά στις παιδικές τρυφερές, αθώες και άνευ ενοχής ικανοποιήσεις και στη φάση του πάθους που αφορά στον ερωτισμό του ενήλικου που διακατέχεται από ενοχή και αμφιθυμία, τα οποία εισάγονται από εκείνον στη ζωή του παιδιού.

Ολοκληρώνοντας την έρευνα του, παρατήρησε ότι τις ίδιες παθογόνες συνέπειες της σωματικής ή σεξουαλικής βίας, επιφέρει κάθε μορφή αγάπης που συγχρωτίζεται με συναισθήματα ενοχών – όπως η καταναγκαστική αγάπη (χειριστική αγάπη), η περισσότερη αγάπη (υπερπαρούσα ή υπερδιεργείρουσα μητρική/πατρική φιγούρα), η στέρηση αγάπης ή γενικότερα η διαφορετική αγάπη από εκείνη που έχουν πραγματικά ανάγκη τα παιδιά κατά την τρυφερή τους ηλικία.

«Το πρόωρο μπόλιασμα διάφορων μορφών αγάπης, γαρνιρισμένων με συναισθήματα ενοχών, σε ένα άτομο ακόμη ανώριμο και αθώο {...}, η συνέπεια δεν μπορεί να είναι παρά αυτή, η σύγχυση των γλωσσών που υπαινίχθηκα στον τίτλο της ομιλίας μου». (σελ. 180)

Η Σύγχυση των Γλωσσών στα Αντιμεταβιβαστικά Φαινόμενα

Ο Ferenczi στρέφοντας παράλληλα το ερευνητικό του ενδιαφέρον στα αντιμεταβιβαστικά φαινόμενα, μελέτησε τα στοιχεία συσχέτισης μεταξύ αναλυτή και επιτιθέμενου **που διαμόρφωναν τη θεραπευτική σχέση και το ψυχαναλυτικό πλαίσιο ωσάν το άλλοτε τραυματικό περιβάλλον**

Σύμφωνα με τον Ferenczi, **η επαγγελματική υποκρισία, η ψυχρή ουδετερότητα και η αυθεντία του αναλυτή** συνέθεταν τα αρνητικά αντιμεταβιβαστικά εκείνα στοιχεία που αγνοούσε η ψυχαναλυτική κοινότητα την εποχή εκείνη και οδηγούσαν επίσης τους ασθενείς στο να εγκλωβίζονται στο τραύμα και να μην εξελίσσονται μέσω της ανάλυσης. Παρατήρησε ότι η αρνητική αντιμεταβίβαση γινόταν πλήρως αισθητή από τον ασθενή και μπορούσε να διαισθανθεί τα πραγματικά ψυχικά περιεχόμενα του αναλυτή, γεγονός που έπληττε την εμπιστοσύνη και τη θεραπευτική σχέση, όσο και αν ο αναλυτής επιδίωκε να κρύψει ή σε μερικές περιπτώσεις δεν αναγνώριζε καν.

«Σιγά σιγά έφτασα να έχω την πεποίθηση ότι οι ασθενείς αντιλαμβάνονται με πολλή λεπτότητα τις επιθυμίες, τις τάσεις, τις διαθέσεις, τις συμπάθειες και τις αντιπάθειες του αναλυτή, ακόμη κι όταν όλα αυτά του είναι εντελώς ασυνείδητα» (σελ.169)

(Για αυτό και έθιγε αδιαλείπτως το σοβαρό ζήτημα της ανάλυσης των ψυχαναλυτών ως προς τη διάρκεια και το βάθος της και υποστήριζε με θέρμη την αναγκαιότητα της μακρόχρονης ανάλυσης των αναλυτών. Μάλιστα διαπίστωνε συχνά ότι οι ασθενείς κατέληγαν καλύτερα αναλυόμενοι και από τον ίδιο τους αναλυτή).

Η επαγγελματική υποκρισία αφορά στην συγκαλυμμένη αντιπάθεια από πλευράς του αναλυτή για τον ασθενή του. Δηλαδή, παρόλο που συχνά ο αναλυτής μπορεί να αισθάνεται ένα βαθμό αντιπάθειας για ορισμένους ασθενείς, εξαιτίας των δύσκολα ανεκτών χαρακτηριστικών ή συμπεριφορών τους, δεν θα το έδειχνε ή δεν θα το ομολογούσε ποτέ. Αντιθέτως, θα συνέχιζε να επιδεικνύει έναν (υποκριτικό) επαγγελματισμό με την ευγενική του υποδοχή, την υπόσχεση προσεκτικής ακρόασης και το αμέριστο ενδιαφέρον για την βελτίωση του ασθενή του, μέσω της αναλυτικής του εργασίας. Εξίσου, λόγω της αυθεντίας και ουδετερότητας που διατηρεί, δεν θα παραδεχόταν οποιοδήποτε λάθος που θα αποδυνάμωνε την ασφάλεια και το κύρος του. Στο κείμενο γίνεται αναφορά σε μια ευφυής ασθενή του Ferenczi, η οποία δεν δίστασε να σχολιάσει την αρνητική του αντιμεταβίβαση.

«Θα ήταν καλύτερα αν αποφεύγατε κάθε λάθος.

Η ματαιοδοξία σας γιατρέ θα ήθελε να επωφεληθεί ακόμη και από τα σφάλματά σας» (σελ.172)

Συνεπώς ο Ferenczi υποστήριζε ότι όταν ο αναλυτής ακολουθεί τυφλά αυτό που θεωρείται ψυχαναλυτικά αποδεκτό, χωρίς να αντιλαμβάνεται τα αντιμεταβιβαστικά φαινόμενα που αναπτύσσονται, δεν διαφέρει από τους άλλοτε ενήλικους φροντιστές των τραυματισμένων παιδιών (τέως ασθενών του) που φαινομενικά διατηρούσαν το πουριτανικό και κοινωνικό αποδεκτό προφίλ των ευγενών οικογενειών.

Η ανεπεξέργαστη αρνητική αντιμεταβίβαση ευθυνόταν εξίσου για το ότι το τραύμα αναβιωνόταν στη συνεδρία χωρίς να ψυχοποιείται. Το επαναληπτικό υλικό δεν οδηγούσε σε νέες εγγραφές.

Επιπροσθέτως, με την επαγγελματική υποκρισία ο αναλυτής ασυνείδητα επιδιώκει να “σαγηνεύσει”, να “αποπλανήσει” τον ασθενή, να «τον οδηγήσει αλλού» από τα πραγματικά αντιμεταβιβαστικά του συναισθήματα και από αυτό που διαισθάνεται ο ασθενής. Αποπλανώ

σημαίνει «εκτρέπω της ευθείας οδού, απομακρύνω του προκειμένου» και προέρχεται από το πρόθεμα από = μακριά από και το ρήμα πλανώ = παρασύρω. Το αποπλανημένο άτομο έχει αποσπασθεί από μια συγκεκριμένη τάξη νοημάτων, έχει οδηγηθεί αλλού, σε άλλο τόπο, έχει πιαστεί στα δίχτυα μιας δύναμης στην οποία δε μπορεί να αντισταθεί.

Δημιουργείται «σύγχυση γλωσσών» από την “απάντηση” του αναλυτή (επαγγελματική υποκρισία) στη “γλώσσα μεταβίβασης” του ασθενή (αυτό που εκ της αντιμεταβίβασης διαισθάνεται αλλά δεν επικυρώνεται, παρότι το φέρνει ποικιλοτρόπως ως κρυμμένο υλικό είτε συνειρμικά, είτε εκδραματίζοντας). Τότε ο αναλυόμενος χάνει την εμπιστοσύνη στη μαρτυρία των προσωπικών του αισθήσεων όπως άλλοτε. Ο θεραπευτής παίρνει τη θέση του ενήλικα που κάποτε προκάλεσε στον ασθενή έντονη σύγχυση και το αναλυτικό πλαίσιο γίνεται το άλλοτε τραυματικό περιβάλλον. Το όριο ανάμεσα στον εκεί χώρο του παρελθόντος και στον εδώ χώρο της συνεδρίας, διασαλεύεται. Η “αποπλάνηση” του αναλυτή αποβαίνει τραυματική επειδή αποτελεί επίσης μια κατάσταση όπου επικρατεί η διέγερση και όπου αναστέλλεται η σκέψη του αναλυόμενου. Οι διαδικασίες συμβολοποίησης βραχυκυκλώνονται και το αναλυτικό πλαίσιο τραντάζεται από έλλειμμα εμπιστοσύνης. Αναπόφευκτα, η έλλειψη επεξεργασίας της αντιμεταβίβασης θα καταλήξει στην εξουθένωση του αναλυτή και στο αίσθημα προδοσίας του ασθενή.

Αυτό επομένως που χρειάζεται σύμφωνα με τον Ferenczi είναι η απάρνηση της επαγγελματικής υποκρισίας, της αυθεντίας και της ψυχρής ουδετερότητας. Προτείνει μια ψυχαναλυτική τεχνική πιο ενεργητική, συμπνευτική, ενσυναισθητική και αυτοαποκαλυπτική. Μέσω αυτοαποκαλύψεων ο αναλυτής οφείλει να παραδέχεται τα λάθη του στους ασθενείς του και την τυχόν αρνητική του αντιμεταβίβαση. Μόνο έτσι ο αναλυτής θα προσφέρει στον ασθενή μεγάλη ανακούφιση και θα αποκαταστήσει την χαμένη του εμπιστοσύνη.

«Η εμπιστοσύνη είναι αυτό το κάτι που εγκαθιστά την αντίθεση ανάμεσα στο παρόν και σε ένα τραυματογόνο παρελθόν. Αντίθεση απαραίτητη για να αναβιωθεί το παρελθόν όχι σαν ψευδαισθητική αναπαραγωγή αλλά σαν αντικειμενική ανάμνηση». (σελ. 173)

Φαίνεται ότι ο Ferenczi λειτουργούσε για τους ασθενείς του σαν τρυφερή μητέρα. Θεωρούσε ότι η ψυχρή στάση, ακόμη και αν εκπλήρωνε τον ψυχοεκπαιδευτικό της σκοπό, κατέστρεφε το τελευταίο νήμα σύνδεσης μεταξύ αναλυτή και ασθενή. Στο κείμενό του παρουσιάζει ως παράδειγμα το συμβάν ενός ατόμου που υπέφερε από κρίσεις ναρκοληψίας, το οποίο στο μόνο ερέθισμα που τελικά αντέδρασε ήταν η μητρική παρηγοριά μιας φίλης που του απευθύνθηκε όπως σε ένα παιδί

«Άντε μωρό μου κυλήσου χάμω...», θέλοντας να δείξει ότι τα «δύσκολα» περιστατικά, μόνο στη μητρική στοργή και στην αυθεντική συμπάθεια μπορούν να ανταποκριθούν, να αφεθούν, να εμπιστευτούν και να αλλάξουν.

«Χωρίς τη μητρική στοργή αισθάνεται μόνος και εγκαταλειμμένος στην πιο βαθιά απόγνωση, δηλαδή στην ίδια ακριβώς ανυπόφορη κατάσταση που κάποτε τον οδήγησε στην ψυχική σχάση και τελικά στην ασθένεια». (σελ. 174)

Επίλογος

(Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου του *«Θάλασσα- Δοκίμιο για Μια Θεωρία της Γενετήσιας Ζωής»*)

“Αν και η παρουσία του Σάντορ Φερέντζι στην ψυχαναλυτική κοινότητα, χάρη τόσο στη θεωρία του, όσο και στην πρακτική του, είναι πολύ σημαντική, τα έργα του ωστόσο δεν συγκρότησαν ένα τέτοιο θεωρητικό σώμα που να οδηγήσει στη δημιουργία σχολής. Ίσως γιατί δεν ήταν αυτό το ζητούμενο για τον Φερέντζι.

Παραμένοντας "περιθωριακός", τροφοδότησε την ελευθερία της σκέψης του, που καθρεφτίζεται, αφενός, στις πρωτοβουλίες που πήρε στην πρακτική του και, αφετέρου, στην προσπάθεια καταγραφής της στα κείμενά του. Αναμφισβήτητα, το διαισθητικό του βλέμμα και η διεισδυτική του σκέψη επηρέασαν πολύ την εξέλιξη της ψυχανάλυσης.

Η προσπάθειά του να διευρύνει τις ενδείξεις της ψυχαναλυτικής πρακτικής και πέραν της νεύρωσης, καθώς επίσης και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έδειξε, πιθανόν λόγω προσωπικών βιωμάτων, για το αρχαϊκό και προοιδιποδιακό ψυχικό υλικό άνοιξαν το δρόμο στην πρακτική της ψυχαναλυτικής ψυχοθεραπείας και επέφεραν ριζική αλλαγή στην πρακτική της ψυχανάλυσης των παιδιών, των εφήβων και των οριακών και ψυχωτικών ασθενών, προαναγγέλλοντας την παράλληλη θεραπεία των γονέων ή την οικογενειακή θεραπεία ως συμπληρωματική θεραπευτική διαδικασία”.